

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СТІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ У СПЕЦИФІЧНИХ УМОВАХ ВОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

SCIENTIFIC JUSTIFICATION OF THE CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF PROFESSIONAL READINESS OF PROSPECTIVE OFFICERS TO EMPLOY SMALL ARMS IN SPECIALIZED AQUATIC CONDITIONS

У статті розкрито результати наукового дослідження, спрямованого на теоретичне обґрунтування та систематизацію критеріїв, показників і рівнів професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища. Зазначено, що сучасна військова освіта вимагає вдосконалення підходів до професійної підготовки військовослужбовців з урахуванням специфіки ведення бойових дій у різноманітних геофізичних та екстремальних умовах службово-бойової діяльності.

Головною метою дослідження є наукове обґрунтування та систематизація критеріїв, показників і рівнів професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища із урахуванням вимог сучасної військової освіти та практики.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел, моніторинг інтернет-ресурсів, систематизація та класифікація, моделювання, опитування (анкетування, інтерв'ювання), кількісний та якісний аналіз результатів.

У процесі дослідження визначено структурні компоненти професійної готовності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, операційно-діяльнісний, психофізичний, рефлексивно-аналітичний), на основі яких сформовано систему релевантних критеріїв та показників оцінювання. Запропоновано трирівневу модель диференціації сформованості готовності: високий, достатній та низький рівні.

Методологічною основою дослідження стали принципи системного, компетентнісного та діяльнісного підходів. Проведено аналіз чинних нормативно-правових документів, військово-освітніх стандартів, спеціальних наукових джерел, а також узагальнено результати емпіричного обстеження рівня підготовленості курсантів та курсанток вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання).

Зроблено висновки про необхідність адаптації освітніх програм підготовки офіцерського складу до викликів сучасного бою, що передбачає формування здатності діяти ефективно в умовах водного середовища, включаючи психологічну стійкість, навички стрільби у воді або на її межі, а також адаптивне мислення. Отримані результати можуть бути використані для удосконалення системи професійної підготовки офіцерів, розробки діагностичних інструментаріїв та впровадження спеціальних тренувальних модулів.

Ключові слова: військово-професійна підготовка, водне середовище, готовність,

екстремальні умови, критерії оцінювання, рівні сформованості, майбутні офіцери, стрілецька зброя, спеціальна фізична підготовка.

The article presents the results of a scientific study aimed at the theoretical substantiation and systematization of criteria, indicators, and levels of professional readiness of future officers for the use of standard firearms in specific conditions of the aquatic environment. It is highlighted that modern military education requires an enhancement of approaches to the professional training of military personnel, taking into account the specifics of combat operations in diverse geophysical and extreme conditions of service and combat activities.

The primary objective of the study is the scientific substantiation and systematization of criteria, indicators, and levels of professional readiness of future officers to use standard firearms in specific aquatic conditions, in line with the requirements of contemporary military education and practice. Research methods: analysis and generalization of scientific and methodological sources, online resource monitoring, systematization and classification, modeling, surveys (questionnaires, interviews), quantitative and qualitative analysis of results.

In the course of the research, the structural components of professional readiness were identified (motivational-value, cognitive-informational, operational-activity, psychophysical, and reflexive-analytical), based on which a system of relevant criteria and evaluation indicators was developed. A three-tier model for readiness differentiation was proposed, comprising high, sufficient, and low levels.

The methodological foundation of the research is grounded in the principles of systemic, competence-based, and activity-based approaches. An analysis of current regulatory documents, military education standards, specialized scientific sources, as well as the results of empirical surveys on the preparedness levels of cadets at higher military educational institutions (higher education institutions with specialized training conditions) was conducted.

The study concludes that there is a need to adapt the educational programs for officer training to the challenges of modern warfare, which requires the ability to act effectively in aquatic environments, including psychological resilience, shooting proficiency in water or at its edge, and adaptive thinking. The findings from the research may serve as a basis for improving the system of professional training for officers, developing diagnostic tools, and implementing specialized training modules.

Key words: military-professional training, Aquatic environment, Readiness, Extreme conditions, Assessment criteria, Levels of formation, Future officers, Small arms, Special Physical Training.

УДК 355.233.2:797.2(076)

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.21>

Самсонов Ю.В.,

канд. техн. наук, доцент,
заступник начальника факультету
логістики з навчальної роботи –
начальник навчальної частини
Національної академії
Національної гвардії України

Постний Р.М.,

викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Муленко О.О.,

викладач кафедри ракетно-
артилерійського озброєння
Національної академії
Національної гвардії України

Мельничук О.І.,

викладач кафедри вогневої підготовки
Національної академії
Національної гвардії України

Ступачук О.О.,

викладач кафедри вогневої підготовки
Національної академії
Національної гвардії України

Постановка проблеми. Сучасні виклики у сфері національної безпеки та оборони зумовлюють необхідність підготовки майбутніх офіцерів до ефективного виконання завдань за призначенням у різних, зокрема екстремальних умовах службово-бойової діяльності. Однією з таких умов є водне середовище, в якому можуть виникати ситуації, що потребують застосування штатної стрілецької зброї під час виконання бойових, спеціальних або рятувальних операцій. У цьому аспекті актуальним постає питання визначення професійної готовності військовослужбовців до дій у подібних умовах.

Формування зазначеного виду готовності вимагає не лише фізичної витривалості, технічної підготовленості та навичок володіння зброєю але й інтегрованого підходу до оцінювання рівня сформованості цієї готовності. Останній передбачає науково-обґрунтовану систему критеріїв, показників і рівнів, що дозволяє об'єктивно оцінити ступінь підготовленості представників досліджуваної категорії до застосування стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища.

Незважаючи на наявність численних досліджень, присвячених професійній підготовці майбутніх офіцерів, питання оцінювання готовності до дій зі зброєю саме в умовах водного середовища залишається мало дослідженим. Це обумовлює необхідність розробки відповідного науково-методичного підґрунтя, що охоплює систематизацію критеріїв, показників та визначення рівнів сформованості відповідної професійної готовності. Дослідження виконано відповідно до плану ініціативної науково-дослідної роботи на тему «Extreme Aquatic Environment» (шифр «Ex.Aq.En.»).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика професійної готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань у складних та специфічних умовах (екстремальних умовах службово-бойової діяльності) активно досліджується у розрізі модернізації вищої військової освіти. Значна кількість наукових праць присвячена загальним аспектам формування професійної готовності військовослужбовців, однак недостатньо уваги приділяється особливостям підготовки до застосування стрілецької зброї саме в умовах водного середовища.

У дослідженнях: Д. Окіпняка [1], В. Климовича, В. Бурхайла, К. Березяк, М. Кузнецова, Т. Людовик [2], Є. Пилипенка, М. Веселова [3], обґрунтовано педагогічні моделі (технології), методики, організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності представників інституцій сектору безпеки і оборони України до професійної діяльності в умовах водного середовища. Автори акцентують увагу на інтеграції спеціальної фізичної підготовки, психофізичної витривалості та прикладних навичок володіння зброєю як складових професійної готовності. Значущість науково-методичних праць підтверджено експериментальним

шляхом із використанням сучасних статистичних методів дослідження.

У наукових працях: Т. Білуса [4], О. Khatsaiuk, M. Medvid, B. Maksymchuk, O. Kurok, P. Dziuba (та інш.) [5], С. Білявця [6], М. Medvid, О. Khatsaiuk, К. Sydorchenko, S. Vorok, A. Kernas, M. Borovyk [7], розглянуто рівні сформованості професійної готовності військовослужбовців до професійної діяльності в нестандартних умовах. Окрему увагу приділено впливу середовищного чинника, що у контексті водного середовища, набуває особливої актуальності. Автори пропонують багаторівневу систему оцінювання, яка враховує як мотиваційно-ціннісний, так і операційно-діяльнісний компоненти.

Сучасні підходи до оцінювання бойової та функціональної готовності військовослужбовців знайшли своє відображення у розробці шкал і систем оцінювання, зокрема шкали оперативної бойової готовності (ARMS), яка враховує когнітивні, фізіологічні та емоційні показники (R. Keegan, A. Flood, T. Niyonsenga, M. Welvaert, B. Rattray, M. Sarkar (та інш.) [8]). Такий інструментарій може бути адаптований до умов професійної підготовки у водному середовищі, оскільки дозволяє комплексно оцінювати її рівень.

У роботах, присвячених оптимізації фізичної (спеціальної фізичної) та психологічної підготовки військовослужбовців (Р. Любич [9], Ю. Самсонов, Ю. Белашов, О. Хацаюк, К. Задорожний (та інш.) [10], О. Хацаюк, А. Турчинов, О. Ярещенко, М. Бак [11]), доведено ефективність використання модульних тренувальних програм з елементами квестових та ситуативних завдань. Застосування таких підходів у системі вогневої підготовки в умовах водного середовища у майбутньому сприятиме підвищенню адаптаційних можливостей курсантів та курсанток вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) сектору безпеки і оборони України.

Таким чином, аналіз сучасних досліджень дозволяє констатувати наявність наукових напрацювань, які окреслюють загальні підходи до формування професійної готовності майбутніх офіцерів, однак не повною мірою враховують специфіку підготовки до застосування стрілецької зброї саме у водному середовищі. Це свідчить про наукову новизну та актуальність подальшого обґрунтування і систематизації відповідних критеріїв, показників та рівнів, що й становить предмет цього дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Моніторинг інтернет-ресурсів (аналіз науково-методичної літератури) [2, 4, 9], дає підстави стверджувати, що проблема формування професійної готовності майбутніх офіцерів до ефективного застосування штатної стрілецької зброї в складних, нестандартних або екстремальних умовах службово-бойової діяльності

досліджується переважно у розрізі загальновійськової підготовки, дій у міській забудові, бойових ситуацій в умовах обмеженої видимості або нічного бою.

Водночас, специфічні умови водного середовища, як окремий вектор військово-професійної діяльності, залишаються малодослідженими в аспекті тактичного використання штатної стрілецької зброї. Насамперед це стосується наступних компонентів:

1) відсутня науково-обґрунтована типологія критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності до виконання вогневих завдань у водному середовищі;

2) недостатньо розроблена структурно-змістова модель професійної готовності, адаптована до водної стихії як бойового простору;

3) майже не досліджені психофізичні та тактико-технічні особливості виконання стрілецьких вправ у воді, зокрема в умовах занурення, підвищеного гідростатичного тиску, температурних впливів і обмеженої моторики;

4) відсутні системні емпіричні дослідження, що дозволяють ідентифікувати рівні готовності майбутніх офіцерів до дій зі штатною стрілецькою зброєю в умовах водного середовища на основі кількісних і якісних показників;

5) обмежено висвітлено організаційно-педагогічні умови та засоби формування спеціальної підготовки, що інтегрує водну підготовку та володіння штатною стрілецькою зброєю;

6) не враховано достатньою мірою вимоги сучасної військової освіти та безпосередньо бойової практики, зокрема потреби підрозділів спеціального призначення, морської піхоти, інженерних або пошуково-рятувальних підрозділів.

Залишається також невирішеним питання валідації системи оцінювання сформованості готовності до дій у водному середовищі: відсутні чіткі шкали, рівнева диференціація та діагностичні інструменти, які б дозволили проводити об'єктивну кваліметрію готовності в умовах моделювання підводних або надводних тактичних ситуацій.

Таким чином, актуальним і водночас недостатньо розкритим напрямом наукового пошуку є розробка, обґрунтування та систематизація критеріїв, показників і рівнів професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища як важливої складової комплексної військово-професійної підготовки із урахуванням реалій сучасної освітньої та бойової практики.

Мета статті. Головною метою дослідження є наукове обґрунтування та систематизація критеріїв, показників і рівнів професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища із урахуванням вимог сучасної військової освіти та практики.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел, моніторинг

інтернет-ресурсів, систематизація та класифікація, моделювання, опитування (анкетування, інтерв'ювання), кількісний та якісний аналіз результатів. Крім цього, використано особистий досвід організації системи вогневої та спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасних умовах трансформації безпекового середовища, зростання нестандартних загроз та розвитку гібридних форм збройної боротьби, до представників Сил безпеки і оборони України висувуються нові вимоги щодо професійної мобільності, фізичної витривалості та здатності діяти ефективно в екстремальних умовах службово-бойової діяльності. Одним із важливих елементів підготовки майбутніх офіцерів є формування готовності до застосування стрілецької зброї не лише в умовах полігонів чи стандартного бою але й у нестандартних, зокрема у водному середовищі, що вимагає специфічних знань, умінь і психофізичної готовності [12].

В реаліях сьогодення актуальності набуває необхідність розроблення системи підготовки військовослужбовців до дій у прибережних, річкових та болотистих районах, а також у умовах перетину водних перешкод із застосуванням штатної стрілецької зброї. Водночас, у чинних системах підготовки офіцерських кадрів чітко не визначено критеріїв і показників, які дозволили б об'єктивно оцінити рівень професійної готовності майбутніх офіцерів до таких дій. На наш погляд, визначення науково-обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів зазначеного виду готовності у майбутньому дозволить:

1) створити дієву систему моніторингу та оцінювання ефективності підготовки в умовах, максимально наближених до реальних бойових дій;

2) диференціювати рівні підготовки майбутніх офіцерів та адаптувати педагогічні засоби відповідно до індивідуального рівня готовності;

3) забезпечити якісне оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх офіцерів із урахуванням досвіду бойових дій представників інституцій сектору безпеки і оборони України.

Крім цього, формування такої системи сприятиме підвищенню рівня бойової готовності підрозділів, а також гармонізації освітніх і професійних стандартів у вищій військовій освіті відповідно до вимог та реалій сьогодення. З наукової точки зору, систематизація критеріїв і рівнів готовності доцільна в межах компетентнісного та системно-діяльнісного підходів, які є фундаментальними для сучасної педагогіки та військової дидактики. Таким чином, необхідність наукового обґрунтування та систематизації критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх офіцерів до застосування стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища визначається як практичними потребами сучасного війська, так і науковою

невизначеністю, що вимагає ґрунтовного дослідження та розробки.

Необхідно підкреслити, що екстремальне водне середовище розглядається як сукупність природних і штучно змодельованих умов, у яких діяльність військовослужбовця ускладнена підвищенням фізичним, психофізіологічним та тактичним навантаженням (В. Климович, В. Бурхайло, К. Березяк, М. Кузнецов, Т. Людовик [2], О. Марков, В. Афанасьєв, І. Бовсунівський, В. Євтушок, Ю. Белошенко [12]). Таке середовище характеризується високим ступенем нестабільності, зниженим рівнем видимості, змінним температурним режимом, підвищеним ризиком втрати орієнтації та обмеженою можливістю використання стандартних способів пересування та застосування штатної стрілецької зброї.

До основних характеристик екстремального водного середовища належать: гідрофізичні чинники, обмеженість видимості, труднощі у використанні стрілецької зброї, психофізичне навантаження, фактор непередбачуваності, обмеженість комунікацій і координації. Усі ці чинники формують високий ступінь ризику при виконанні завдань за призначенням у водному середовищі, що потребує від військовослужбовця спеціальної підготовки, підвищеного рівня професійної готовності та адаптивної стійкості. Відтак, екстремальне водне середовище виступає не лише фізичним але й психологічним та тактичним викликом, що обґрунтовує необхідність розробки системи цілеспрямованої підготовки майбутніх офіцерів до дій у таких умовах (Є. Пилипенко, М. Веселов [1], Д. Окіпняк [3]).

Важливим є й той факт, що сучасний арсенал Сил безпеки і оборони України демонструє гармонійне поєднання класичних вогневих засобів ураження противника (автомати, кулемети, гранатомети, пістолети кулемети) з інноваційними рішеннями (робототехніка, безпілотні катери), що забезпечує ефективну вогневу підтримку у водному середовищі. Однак для їхнього максимально ефективного застосування необхідна спеціалізована підготовка врахування рухливості платформ, боротьба з корозією, адаптація засобів проти ударних «дронів» – що й формує запит на чіткі критерії та показники професійної готовності майбутніх офіцерів.

Проблематиці виокремлення та обґрунтування критеріїв, показників і рівнів (ступенів) сформованості готовності представників інституцій сектору безпеки і оборони України до здійснення професійної діяльності присвячено низку наукових досліджень: В. Месникова [13], О. Хацаюка, А. Вороніна, О. Кравченко [14], О. Марченка, В. Панченка, П. Онипченка [15]. У центрі уваги цих праць перебуває системне осмислення змістових і структурних компонентів готовності, її діагностичних параметрів, а також умов ефективного формування в розрізі сучасних викликів і завдань, що постають перед Силами безпеки і оборони України. Згідно наукових концепцій учених (практиків), критерії

професійної готовності майбутніх офіцерів, це науково-обґрунтовані орієнтири (еталони), які дозволяють оцінити, наскільки особа підготовлена до застосування стрілецької зброї у специфічних умовах (наприклад, у водному середовищі). Серед сутнісних характеристик поняття «критерій» у класичній педагогіці зазвичай виділяють наступні ключові ознаки:

1) об'єктивність (критерій повинен бути незалежним від суб'єктивної думки оцінювача, він ґрунтується на фактах, вимірюваних або спостережуваних характеристиках діяльності чи результату);

2) вимірюваність (критерій має допускати кількісне або якісне оцінювання, це означає, що його можна оцінити за допомогою показників, шкал, нормативів, тестів тощо);

3) валідність (критерій повинен точно відповідати змісту того явища чи якості, яку оцінює, тобто він має відображати саме ту характеристику, яку хочуть виміряти);

4) надійність (критерій повинен забезпечувати стабільність результатів при повторному оцінюванні у схожих умовах);

5) зрозумілість і доступність (формулювання критерію має бути чітким, зрозумілим як для оцінювача (викладача), так і для того, кого оцінюють);

6) конкретність (критерій не повинен бути абстрактним, його зміст повинен чітко окреслювати, що саме і як буде оцінено).

Підсумовуючи наведене, доцільно зазначити, що характеристика поняття «критерій (критерії)» безпосередньо детермінується особливостями об'єкта дослідження, зокрема – специфікою виконання професійних завдань у водному середовищі, а також сутнісними та функціональними ознаками готовності до таких дій. У цьому сенсі «моніторинг» доцільно розглядати як цілісний методологічний інструментарій управління якістю професійної підготовки військовослужбовців, орієнтований на специфіку дій у складних гідрофізичних умовах. Застосування моніторингових процедур, адаптованих до умов водного середовища, дозволяє здійснювати комплексну, об'єктивну та систематичну оцінку фактичного рівня сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування стрілецької зброї в екстремальних умовах. Це, у свою чергу, забезпечує науково-обґрунтовану діагностику динаміки розвитку необхідних компетентностей і підвищує ефективність управлінських рішень у системі вищої військової освіти.

Необхідно підкреслити, що підходи до визначення «критеріїв» готовності до здійснення дії або професійної діяльності можуть варіюватися залежно від предметної галузі, умов професійного середовища та домінуючої методологічної парадигми дослідження. У розрізі підготовки майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища, ці підходи повинні враховувати психофізичні

особливості діяльності у воді, рівень спеціальної фізичної підготовки, техніко-тактичну складову застосування зброї, а також стресостійкість і адаптивність до екстремальних впливів водного середовища (Ю. Самсонов, О. Хацяюк, О. Літвінов, В. Вясков, О. Смагін (та інш.) [16], В. Розов [17]). Таким чином, системне поєднання компетентнісного, діяльнісного та аксіологічного підходів до визначення критеріїв дозволяє найбільш повно відобразити зміст професійної готовності та забезпечити об'єктивне оцінювання її рівнів в умовах реальної або змодельованої професійної ситуації.

Поглиблений аналіз науково-методичної літератури (Д. Окіпняк [1], О. Марков, В. Афанасьєв, І. Бовсунівський, В. Євтушок, Ю. Белошенко [12], О. Хацяюк, А. Воронін, О. Кравченко [14], В. Розов [17]), дозволяє констатувати наявність низки теоретичних підходів до визначення критеріїв її оцінювання.

У межах означених підходів критеріальна база виступає методологічною основою для визначення рівня сформованості готовності до здійснення окремих видів професійної діяльності. Професійна готовність, у даному розумінні, інтерпретується як складне інтегративне особистісне утворення, що охоплює взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, психофізіологічний та рефлексивно-оцінний. Зазначені складові формуються на основі професійно-релевантних знань, умінь, навичок, а також здатності до дій в екстремальних умовах службово-бойової діяльності, що мають місце у водному середовищі. Отже, в межах сучасних наукових підходів спостерігається тенденція до багаторівневої оцінки готовності, з урахуванням специфіки військово-професійних завдань, що покладаються на майбутніх офіцерів. Це, у свою чергу, обґрунтовує потребу в систематизації та оновленні існуючих критеріїв, які б враховували особливості діяльності в специфічних гідрофізичних умовах.

Крім цього, в процесі науково-обґрунтованої діагностики критеріїв сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням у складних умовах водного середовища, доцільно орієнтуватися на системоутворювальні структурні компоненти, які цілісно реалізуються в межах сучасної системи професійної (індивідуальної та службової) підготовки представників інституцій сектору безпеки і оборони України. До таких компонентів належать: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-аналітичний та психофізіологічний, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні комплексної підготовки майбутніх офіцерських кадрів до дій у специфічних умовах водного середовища, як на суходолі, так і під час водних операцій, десантування, бойових переправ чи спеціальних морських і річкових операцій.

Ефективність такого підходу підтверджується результатами фундаментальних і прикладних наукових досліджень, а також практичними напрацюваннями фахівців у галузі військової підготовки (Т. Білус [4], Ю. Самсонов, Ю. Белашов, О. Хацяюк, К. Задорожний, В. Толокнєєв (та інш.) [10], О. Марков, В. Афанасьєв, І. Бовсунівський, В. Євтушок, Ю. Белошенко [12], Ю. Самсонов, О. Хацяюк, О. Літвінов, В. Вясков, О. Смагін, С. Шабатура [16]). Зазначене дозволяє стверджувати, що врахування структурно-компонентного підходу у побудові критеріальної моделі оцінювання готовності майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у водному середовищі є методологічно виправданим і практично орієнтованим кроком до підвищення ефективності військово-професійної підготовки.

Сучасні виклики національній безпеці, пов'язані з активним застосуванням противником засобів гібридної війни, бойових дій у прибережних, річкових та морських районах, обумовлюють необхідність удосконалення підходів до професійної підготовки майбутніх офіцерських кадрів. Однією з пріоритетних компетентностей, що потребує науково-обґрунтованого оцінювання, є готовність до ефективного застосування стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища. З огляду на складність такого виду діяльності, сформульовано та теоретично обґрунтовано структуру професійної готовності представників досліджуваної категорії, яка охоплює наступні компоненти:

- 1) мотиваційно-ціннісний (внутрішня установка на успішне виконання завдань за призначенням, пов'язаних із вогневою підготовкою у водному середовищі);
- 2) когнітивно-інформаційний (знання правил застосування штатної стрілецької зброї у гідрофізичних умовах, характеристик зброї, балістики у воді);
- 3) операційно-діяльнісний (уміння ефективно діяти в умовах обмеженої видимості, нестійкої опори, занурення у воду тощо);
- 4) психофізичний (стресостійкість, витривалість, здатність до прийняття рішень в екстремальних умовах службово-бойової діяльності);
- 5) рефлексивно-аналітичний (здатність до самооцінки та корекції дій у процесі виконання завдань за призначенням).

Відповідно до сутнісних характеристик виокремлених компонентів, членами науково-дослідної групи сформовано систему критеріїв і відповідних показників (див. табл. 1), які дозволяють здійснювати кількісне та якісне оцінювання рівня сформованості зазначеного виду готовності.

З метою об'єктивного оцінювання членами науково-дослідної групи визначено три рівні сформованості зазначеного виду готовності:

- 1) високий (характеризується цілісним засвоєнням усіх компонентів, автономністю дій, здатністю діяти в умовах непередбачуваних змін середовища);

Таблиця 1

Система критеріїв та показників готовності майбутніх офіцерів до ефективного застосування штатної стрілецької зброї у екстремальних умовах водного середовища

Критерій	Показники
Мотиваційно-ціннісний:	рівень усвідомлення значущості підготовки; мотивація до участі у навчально-тренувальних заняттях (тренінгах) у водному середовищі.
Когнітивно-інформаційний:	обсяг і якість знань про особливості стрільби у воді, знання нормативно-технічних вимог.
Операційно-діяльнісний:	точність, швидкість і ефективність виконання стрілецьких вправ у воді, використання укриттів.
Психофізичний:	показники серцевого ритму, стійкість до холоду, стресу, здатність діяти в умовах невизначеності, втоми, анаеробному режимі.
Рефлексивно-аналітичний:	рівень самоконтролю, здатність до корекції дій, оцінка помилок після виконання завдання.

2) середній (спостерігається стабільне виконання завдань за наявності сприятливих умов або підтримки інструктора);

3) низький (фрагментарне засвоєння знань і навичок, дезорганізація дій у складних умовах, низька психофізична стійкість).

Науково-обґрунтовані критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів до застосування стрілецької зброї у специфічних умовах водного середовища доцільно розглядати як базові складові методичного забезпечення освітнього процесу. Їх практичне застосування може стати основою для:

1) конструювання змісту та структури освітньо-професійних програм підготовки офіцерів Сил безпеки і оборони України із урахуванням специфіки водного середовища як фактора екстремальних умов службово-бойової діяльності;

2) індивідуалізації навчально-тренувального процесу, зокрема при плануванні практичних занять, тренувань і спеціальних вправ, спрямованих на відпрацювання навичок володіння зброєю в умовах дії гідродинамічних, температурних та візуальних обмежень;

3) створення системи моніторингу динаміки сформованості готовності, яка дозволяє оперативно коригувати освітній процес і забезпечувати необхідну підтримку курсантів та курсанток;

4) розробки дієвих педагогічних інструментів діагностики рівня сформованості готовності до самозбереження й ефективного реагування в екстремальних ситуаціях, пов'язаних із виконанням завдань за призначенням у водному середовищі;

5) удосконалення процедур сертифікації, зокрема шляхом впровадження стандартизованих показників і рівнів готовності як елементів компетентнісного оцінювання результатів освітньої діяльності.

Таким чином, визначення критеріїв, показників і рівнів не лише забезпечує науково-обґрунтовану оцінку професійної готовності але й створює передумови для формування ефективного педагогічного середовища, орієнтованого на практичну реалізацію сучасних вимог до підготовки майбутніх офіцерів в реаліях сьогодення із залученням водного простору як тактичного елементу.

Висновки і перспективи подальших розробок. Сучасні умови ведення бойових дій, зокрема в межах гібридних конфліктів та спеціальних операцій, актуалізують необхідність підготовки майбутніх офіцерів до застосування штатної стрілецької зброї у специфічних (екстремальних, нестандартних) середовищах, зокрема водному. Це зумовлює потребу у створенні цілісної науково-обґрунтованої системи критеріїв, показників та рівнів їхньої професійної готовності.

Проведене теоретичне дослідження дозволило з'ясувати, що професійна готовність до застосування стрілецької зброї у водному середовищі є комплексним інтегрованим утворенням, що охоплює: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, операційно-діяльнісний, психофізичний та рефлексивно-аналітичний компоненти. Її зміст зумовлений як специфікою бойового застосування зброї у воді, так і вимогами до функціонування офіцерів у складі підрозділів спеціального призначення (штурмових груп).

З'ясовано, що традиційні системи оцінювання готовності майбутніх офіцерів не враховують у достатній мірі особливості дій у водному середовищі, що суттєво відрізняється за впливами (гідростатичний тиск, температурна нестабільність, ускладнена візуалізація цілі, обмежена моторика тощо). Це вимагає адаптації критеріїв і діагностичних показників до умов реального тактичного середовища.

У процесі дослідження узагальнено наукові підходи до класифікації критеріїв та показників сформованості готовності, систематизовано їх за домінуючими компонентами й сформовано основу для розроблення моделі рівнів готовності (високий, середній та низький), що може бути використана як базовий інструмент у процесі професійної підготовки та педагогічної діагностики. Запропоновані критерії, показники та рівні сформованості готовності мають практичну цінність і можуть бути інтегровані в зміст освітніх програм дисциплін блоку «бойової підготовки».

На підставі отриманих результатів, членами науково-дослідної групи відпрацьовані наступні пропозиції:

1) запровадити у систему професійної освіти майбутніх офіцерів диференційований підхід

у напрямі формування готовності до застосування штатної стрілецької зброї у водному середовищі, який базується на чітко визначених критеріях, показниках та рівнях сформованості зазначеного виду готовності;

2) розробити та впровадити у навчально-тренувальний процес модуль спеціальної підготовки у водному середовищі, що включає: вправи зі стрільби у гідроумовах (з води, при зануренні, при плаванні); елементи тактичної підготовки, адаптовані до водного середовища;

3) забезпечити міждисциплінарну інтеграцію (спеціальної фізичної, вогневої, тактичної та психологічної підготовки) в межах курсу спеціальної водної підготовки, що дозволить формувати цілісну, функціонально-орієнтовану(прикладну) готовність.

Перспективи подальших досліджень у обраному напрямі наукової розвідки передбачають розроблення симуляційно-тренувальних програм і комплексів, які б моделювали дії в умовах обмеженої видимості, підводного опору та інших чинників, характерних для водного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Окіпняк Д. А. Особливості професійної готовності саперів (водолазів-підричників) до дій у водному середовищі. *Військова техніка та зброя*. 2016. Вип. 2. С. 88-94.
- Климович В. Б., Бурхайло В. А., Березяк К. М., Кузнецов М. В., Людовик Т. В. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням в умовах водного середовища. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 33 (1). С. 220-222.
- Пилипенко Є. О., Веселов М. Ю. Первинна професійна підготовка підрозділів поліції на воді. *Луганський науковий вісник*. 2023. Вип. 2 (34). С. 134-139.
- Білуз Т. Л. Формування професійної готовності фахівців до дій в екстремальних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук : 13.00.04. Київ. 2015. 21 с.
- Khatsaiuk O., Medvid M., Maksymchuk B., Kurok O., Dziuba P., Tyurina V., Chervonyi P., Yevdokimova O., Levko M., Demchenko I., Maliar N., Maliar E., Maksymchuk I. Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *RREM*. 2021. Vol. 13(2). P. 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431%20%20>
- Білявець С. Я. Особливості діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 88. С. 18-23.
- Medvid M., Khatsaiuk O., Sydorchenko K., Vorok S., Kernas A., Borovyk M. Sports Pedagogy: Readiness of Cadets to Apply Physical Action in Different Conditions of Service Activity. *RREM*. 2024. Vol. 16 (2). P. 336-355. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/860>
- Keegan R., Flood A., Niyonsenga T., Welsaert M., Rattray B., Sarkar M., Melberzs L., Crone D. Development and Initial Validation of an Acute Readiness Monitoring Scale in Military Personnel. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. P. 236-247. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.738609>
- Любич Р. І. Формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Харків, 2023. 424 с.
- Самсонов Ю. В., Белашов Ю. О., Хацаюк С. О., Задорожний К. А., Толокнєєв В. О., Шабатура С. О., Повар О. В., Магмет Т. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до застосування новітніх зразків високоточної зброї із акцентованим використанням засобів СФП. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 2 (160). С. 155-161.
- Хацаюк О. В., Турчинов А. В., Ярещенко О. А., Бак М. А. Оптимізація системи спортивно-масової роботи майбутніх офіцерів НГУ. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2025. Вип. 2 (187). С. 197-207.
- Марков О. В., Афанасьєв В. В., Бовсунівський І. М., Євтушок В. А., Белошенко Ю. К. Передумови формування готовності майбутніх офіцерів до застосування стрілецької зброї у водному середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. Вип. 98. С. 31-38.
- Месников В. І. Психологічна готовність військовослужбовців до виконання завдань у складних умовах. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2019. Вип. 4. С. 97-102.
- Хацаюк О., Воронін А., Кравченко О. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27 (5). С. 168-177.
- Марченко О. Г., Панченко В. Ю., Онпченко П. М. Готовність як особистісна та соціально-професійна характеристика військовослужбовця. *Матеріали наук.-практ. конф. НДУВС*. Харків : НДУВС. 2014. С. 45-51.
- Самсонов Ю. В., Хацаюк О. В., Літвінов О. В., Вясков В. М., Смагін О. І., Шабатура С. О. Змістово-функціональна модель формування військово-прикладних навичок стрільби з автоматичної стрілецької зброї майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. Вип. 11 (171). С. 162-168.
- Розов В. А. Психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах: структура і чинники. *Психологія та особистість*. 2023. Вип. 2. С. 110-116.